

Jyllandsposten den 17.06.2012

Mørkt kapitel i dansk historie fortrængt

Efter Befrielsen i 1945 stod Danmark med et uoverskueligt problem, der var svært at løse.



Fra februar til maj 1945 ankom op mod 250.000 tyske flygtninge til Danmark. Her blev de fordelt i bevogtede lejre over hele landet. Over 17.000 døde i de første måneder.

UFFE CHRISTENSEN

Hun ankom udmattet og afkræftet med tog fra København til Aalborg den 20. marts 1945.

Den højgravide 26-årige tyske kvinde Erna Perlmann.

Hun blev indkvarteret på en skole, der af den tyske besættelsesmagt var indrettet som interimistisk flygtningelejr.

Som én blandt omkring 250.000 tyske flygtninge, der af tyskerne fra den 11. februar frem til den 5. maj 1945 blev sejlet over Østersøen til Danmark.

Før hun ankom til Aalborg havde hun under tyskernes kaotiske rømning af Østpreussen i Anden Verdenskrigs sidste måneder, været udsat for ufattelige strabadser inden hun sammen med 3.600 sårede tyske soldater og 4.000 civile flygtninge blev bragt ombord på skibet "Potsdam" og sejlet fra Danzig til Frihavnen i København.

Forholdene ombord på "Potsdam" var umenneskelige. Der var alt for mange ombord, hygiejen var elendig, lusene stortrivedes, der herskede regulær hungersnød og sygdom spredte sig blandt de forkomne flygtningene.

Da skibet ankom til Frihavnen i København nægtede de danske myndigheder at lade flygtningene forlade skibet, og de måtte opholde sig endnu en uge på "Potsdam".

I Aalborg blev Erna Perlmann indkvarteret på Kjellerupsgade skole.

Her fødte hun den 26. marts to drenge.

Den ene døde straks og den anden nogle få timer senere.

Tre dage senere døde hun selv.

Hendes og drengenes jordiske rester blev stedt til hvile på Søndre Kirkegaard i Aalborg, hvor der hviler 1.096 tyske flygtninge og 254 tyske soldater i den særlige gravlund.

Historien om Erna Perlmanns sidste måneder er blandt de mange skæbner, der omtales i en ny bog - "Gode Gud, send mig hjem..." - som meget detaljeret beretter om de tyske flygtninge i Aalborg.

En bog vi vender tilbage til senere i denne artikel.

Evakueringen

Da Det Tredje Rige for alvor blev presset af den sovjetiske hær iværksatte Tyskland en enorm evakuerings-operation, der dels havde til formål at få tyske soldater og civile bragt i sikkerhed for den sovjetiske hær og dels at få tømt nazisternes koncentrations- og udryddelseslejrene i Polen inden de allierede nåede frem.

I hundredtusindvis blev sejlet ud af Østpreussen ombord på overfyldte skibe, der ofte med massive tab af menneskeliv blev skudt i sænk af russiske ubåde og i et enkelt tilfælde også af britiske fly.

De første tyske flygtninge kom til Danmark den 11. februar 1945 ombord på skibet "Wartheland".

De danske myndigheder var på forhånd orienteret, men frabad sig på det kraftigste, at tyskerne ville sende flygtninge til Danmark.

En protest, der ikke gjorde indtryk på de tyske myndigheder.

De omkring 250.000 flygtninge - primært kvinder og børn - der af tyskerne blev evakueret til Danmark i krigens sidste måneder, blev anbragt i lejre og andre lokaliteter over hele landet.

Så spredt, at det først var efter befrielsen i maj 1945, at det gik op for de chokerede danske myndigheder, hvor mange tyske flygtninge, der var i Danmark.

Faktisk udgjorde antallet i 1945 omkring 7-8 pct. af den samlede danske befolkning.

Det flød med lig

I dagene efter Befrielsen mødte der adskillige steder danskerne et frygteligt og makabert syn.

Således også i Københavns Frihavn, hvortil de tyske flygtningeskibe anløb.

Omkring påsken mistede tyskerne overblikket over den enorme flygtningestrøm.

Det flød bogstavelig talt med lig Frihavnen, og da modstandsbevægelsen den 5. maj 1945 rykkede ind på havneområdet fandt man over 300 døde tyske flygtninge.

I dagene derefter yderligere omkring 300 lig på skoler, fabrikker, idrætshaller og andre steder, hvor tyskerne havde indkvarteret flygtninge.

Lignende forhold blev afdækket mange andre steder i landet.

Mange kunne ikke identificeres og blev rundt omkring i landet begravet i massegrave. Ofte uden kiste - og skete det i en kiste var den i al hast flikket sammen af tynde rå umalede brædder. Men selv produktionen af interimistiske kister kunne ikke følge med efterspørgslen i de første måneder efter Befrielsen.

Danske lejre

De flygtninge, der ikke allerede af tyskerne var anbragt i særlige lejre, blev siden samlet i lejre bygget af danskerne.

De største koncentrationer af tyske flygtninge var i Oksbøl-lejren i nærheden af Varde og i lejren på Kløvermarken i København.

Hvor stort omfanget var kan også ses af det faktum at omkring 10.000 danskere i juli 1945 var beskæftiget i flygtningelejrene.

Lejrene var omgivet af pigtråd, og det var på det strengeste forbudt for danskere at fraternisere med flygtningene, der på forhånd havde fået at vide, at de ikke ville få varigt ophold i Danmark.

Elendige forhold

Forholdene i lejrene var generelt - men ikke i samme grad alle steder - i de første mange måneder mildt sagt elendige og flygtninge døde i tusindtal efter de umenneskelige strabadser de havde været igennem.

Ofte fik de ikke lægehjælp - den danske regering havde meddelt lægestanden, at den ikke skulle føle sig forpligtiget af lægeløftet i forbindelse med de tyske flygtninge.

Mange steder opfordrede modstandsbevægelsen direkte danskerne til ikke at hjælpe de tyske flygtninge.

Madrationerne i lejrene var meget sparsomme og fik flygtningene mad smuglet ind udefra, blev det dem frataget. Al post var under streng censur.

På trods af forbudet med at drive omgang med de tyske flygtninge fik flere danske virksomheder tilladelse til at anvende flygtninge som arbejdskraft. De blev under bevogtning transporteret til og fra lejrene - om de fik løn for deres arbejde er i de fleste tilfælde et ubesvaret spørgsmål.

Afkræftede og dødsmerkede

Antallet af døde - 17.209 - skal naturligvis ses i forhold til det samlede antal flygtninge på omkring 250.000.

At så relativt mange døde skal også ses i sammenhæng med den elendige forfatning mange ældre og små børn var i, da de - efter måneders umenneskelige strabadser - nåede frem til Danmark.

Langt de fleste døde i lejrene i 1945.

Frem til Befrielsen alene 6.580 i de tyske lejre og andre forlægninger i Danmark. Dertil kom 417, der døde under transporten over Østersøen eller umiddelbart derefter.

I de danske lejre for tyske flygtninge døde der i 1945 i alt 6.913 tyske flygtninge. I 1946 var dødstallet 248.

Fra udgangen af 1946 og frem til februar 1949, da den sidste flygtning forlod Danmark døde der 2.993 tyskere. 58 dødsfald kan ikke tidsfæstes.

Kunne flere have overlevet?

Allerede i 1946 var forholdene i lejrene generelt blevet forbedret.

Mange danskere var klar over, hvor meget de tyske flygtninge led.

Mange forsøgte at hjælpe og der blev flere gange opfordret til øget humanitær indsats i forhold til de tyske flygtninge.

Det store - og åbne - spørgsmål, som mange stiller sig i dag, er om vi gennem en mere målrettet humanitær indsats kunne have hindret, at så mange flygtninge endte deres liv i en dansk flygtningelejr.

Præster efterlyste støtte

Blandt andet opfordrede omkring 60 københavnske præster allerede den 24. juni 1945 danskerne til at opfatte flygtningeproblemet som et humanitært problem og i den

forbindelse undlade at lægge de tyske flygtninge for had. Det skete via en udtalelse rundsendt via Ritzaus Bureau.

Denne blev blandt andet gengivet i Berlingske Tidende.

Dagen efter tog dagbladet Information i en leder kraftigt til genmæle mod præsterne - og i netop den leder, ligger en stor del af svaret på, hvorfor de tyske flygtninge i Danmark ikke var velkomne så kort tid efter Besættelsen.

Samme holdning kom i øvrigt til udtryk allerede i april 1945 i det illegale blad Frit Danmark

Selvom der er mange eksempler på danskeres humanitære indsats over for de nødlidende flygtninge, så havde et stort flertal blandt danskerne generelt intet til overs for de tyske flygtninge. Hadet til herrefolket mod syd stak stadig meget dybt i de fleste.

Fylder ikke meget

Historien og fakta omkring de mange tyske flygtninge i Danmark - og den måde de blev behandlet på - fylder ikke meget i historiebøgerne.

Der er dog udgivet flere bøger om emnet, men stadig er der mange danskere, der ikke er bekendt med dette kapitel af efterkrigstidens historie.

Blandt kilderne til dette stykke dansk historie er blandt andet også Henrik Havreheds afhandling "De tyske flygtninge i Danmark 1945-1949", der blev forsvaret på Odense Universitet i april 1987 og siden udgivet på Odense Universitetsforlag.

Den nordjyske historie

Den seneste bog i rækken har titlen "Gode Gud, send mig hjem" og bogen, der fortæller historien om de tyske flygtninge og lejrene i Aalborg, er skrevet af Bjarne Wagner Augustenborg.

I sin bog tager han udgangspunkt i gravlunden på Søndre Kirkegaard i Aalborg og beskriver - ofte bygget på samtaler med overlevende, danske øjenvidner og familie til samme - detaljeret den komplekse og gribende historie om livet i og omkring flygtningelejrene i Aalborg.

Historien tiet ihjel

Om sit arbejde med bogen siger Augustenborg til Jyllands-Posten:

"Da jeg for alvor gik i gang med min research fandt jeg ud af, at der i Nordjylland ikke findes fire linjer om de omkring 67.000 mennesker, der opholdt sig her i næsten fire år. Jeg har stadig ikke fundet svaret på, hvorfor dette stykke historie er tiet mere eller mindre ihjel."

"Hvordan er det lykkedes at holde så massivt et stykke historie ude af Danmarkshistorien?", spørger han og giver selv en del af svaret:

"Jeg tror, at det er fordi det ganske enkelt ingen opmærksomhed fik. Folk havde fået nok af tyskerne efter besættelsen. Jeg har talt med mennesker, der boede op og ned af en flygtningelejr uden at have nogen som helst idé om, hvad der foregik bag pigtråden."

Dybt berørt

Hans bog er udkommet på det lille århusianske forlag Lemuel Books, og om baggrunden for at finde udgivelsen af netop denne bog så væsentlig, siger indehaveren Kirsten Puggaard til Jyllands-Posten:

"For omkring 15 år siden hørte jeg to ældre århusianske mænd storgrinende fortælle om deres ture til tyske flygtningelejre ved Karup og Silkeborg, hvor de ved at betale småpenge til en fangevogter, kunne få sex med en tysk kvinde og - som de udtrykte det - hvis de var heldige også med de lidt større børn.

Det var første gang jeg hørte om flygtningelejre med tyske flygtninge, og samtalen berørte mig dybt.

Jeg ved godt, at der var mange følelser på spil lige efter Anden Verdenskrig, men alligevel chokerer det mig gang på gang, at mennesker vælger at behandle og udnytte medmennesker i nød så ussel.

Som årene gik og frem til den sidste flygtningelejr lukkede i 1949, bedredes forholdene sig markant, men selv ikke efter hjemsendelsen af det sidste tyske flygtning, faldt der helt ro omkring sagen.

Gravet op og flyttet

De mange døde tyske flygtninge - og soldater - blev stedt til hvile på omkring 475 kirkegårde rundt omkring i landet, hvilket afgjort ikke var lige velset af alle danskere.

Flere kirkegårde klagede over pladmangel, og den 3. oktober 1962 blev en dansk-tysk aftale underskrevet ud fra hvilken Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge samlede de mange omkomne i 34 gravlunde fordelt over hele landet.

Også noget, der fra mange sider affødte voldsomme protester.

Vedligeholdelsen af disse gravlunde påhviler frem til 2022 de tyske myndigheder.

I dag hviler således 5.344 flygtninge på Vestre Kirkegård i København. I gravlundene i Esbjerg og Frederikshavn ligger der henholdsvis 1.154 og 1.224 flygtninge begravet.

Og på Søndre Kirkegård i Aalborg 1.096.

En af disse er Erna Perlmann og hendes to nyfødte drenge.

Hun døde langt fra sit hjem, som hun var tvunget bort fra.

Udstødt af sit hjemland.

Foragtet og forhadet i det land, hvor hun endte sit korte liv den 29. marts 1945 på et interimistisk sygeleje på Kjellerupgades Skole i Aalborg.

Dette efter mange måneders umenneskelig flugt som en lille brik i et grusomt storpolitisk magtspil, som hun ingen andel havde i.